

Caput III. Prolegomena ad reliqua quinque documenta primae partis.

1. Non pari omnia modo quina haec documenta Tridentinam synodum spectant. Siquidem priora duo ipsa concilii controversias respiciunt ex iisque ortum habent; postrema vero tria non nisi indirecte, ut inferius videre est, sacri conventus historiam ingrediuntur.

2. Et ad primum alterumque documentum (in ordine nostro sextum et septimum) quod attinet, notum est, non defuisse in concilio, qui importune ac praepostere reformationis negotium urgerent. Falso enim existimantes, ecclesiam celerius innovari, ubi supremi capitis potestas minueretur, Romano pontifici alioquin ad sui ecclesiae-que reformationem paratissimo¹ leges regulasque indicere conabantur, quibus nempe se aulamque suam corrigere teneretur. Inter impetuosos hosce reformationis promotores eminebant oratores regis Galliae. Eorum fuisse videtur assertum illud, de quo Lainius loquitur, videlicet, ideo velle se ut pontifex per concilium reformaretur, „ne quae per concilium gesta essent, possent ulla auctoritate infirmari.“ (Infra p. 84.) Iterabant voces in praecedentibus conciliis tam saepe auditas, quibus nempe reformatio „in capite et membris“ facienda proclamabatur, etsi in aperto erat, quam parum utilitatis, immo quantum detrimenti concilia Constantiense et Basileense ecclesiae attulerint supra auctoritatem pontificiam sese ipsa elevantia. Quare recte Tridentinos „istos reformatores in capite“ (p. 86) Lainius interrogat: „Quis fructus ejus definitionis tandem erit? Nam non id egit concilium Basileense? Cui tamen nullus pontificum obediit; quod scilicet nullum sit jus concilii in Romanum pontificem.“ (p. 86.) E contra, ita eosdem alio loco arguit, „quia concilium Basileense auctoritate summi pontificis gubernatum non est, vidimus tot pepe-

¹ Legantur inter epistolas s. Caroli Borromaei et legatorum a nobis tom. I. editas eae, quae habentur num. 44 pag. 463 (breve Pii IV.), n. 62 pag. 508, n. 57 pag. 499 s., n. 37 pag. 456; coll. n. 51 pag. 485 et n. 46 pag. 466.

risse dissensiones in ecclesia Dei, et utinam plures hoc tempore non parturiret!² (p. 83.)

Quibus verbis eam statim subdimum responzionem Lainianam, quae quasi summam in se argumentorum continet, quibus injustos illos conatus retundit: „Pontifex Romanus, ait, qui rector et *episcopus universalis ecclesiae* est, a concilio nec reformari nec judicari potest“ (75). „Si id obtinetur, quo isti tendunt, tota gubernatio ecclesiastica dissipabitur ac peribit“ (87). Quorum machinationes nunc temporis eo periculosiores censendae sunt, quia hoc praecise „est error Lutheranorum, in ecclesia dominari non principem unum, sed primarios homines“ (87).

Ii qui Galliae nomine a concilio postulabant, „feri reformationem in capite et membris“ (ib.), duplici juvabantur ex parte; primum propositionibus legatorum Ferdinandi caesaris, qui privatis colloquiis nullum non movebant lapidem, ut idem assequerentur (quamquam caesaris consilium id erat, ut tantum consentiente ac probante pontifice hujusmodi reformatio capitis fieret)¹; deinde gallicanorum episcoporum resistencia adversus veram justamque doctrinam de Romani pontificis potestate.

Nolebant ii episcopi, ut in doctrina de ordinis sacramento efferretur, papam regere aut pascere *universalem ecclesiam*; atque ideo vel canonem a cardinali Lotharingio, duce suo, multo labore concinnatum, ut vidimus tomo I. pag. 81*, acceptare detrectabant, quippe qui ea contineret verba, quae „opinionem lacerent sententium, concilium esse supra papam.“ Legantur haec de re, quae in epistolis s. Caroli Borromaei et cardinalium legatorum praeclare exponuntur tom. I. p. 491. 501. 502. 504. 510.*

„Si ab initio,“ scribit s. Carolus hoc ultimo loco die 17. Februarii 1563, „cum spiritu caritatis et pacis de stabilienda apta forma canonum fuisset actum, Sanctitas sua utique facilius consensisset, ut loco *universalem ecclesiam*

¹ Vide tom. I. pag. 84* s., ubi etiam de oratione a Lainio 16. Junii 1563 circa reformationis negotium habita.

² Cf. etiam tom. I. p. 82*.

diceretur univ[er]sum *dominicum gregem* vel *ecclesiam Dei*, sicuti alias memoravi; at re tam acriter in controversiam vocata, nunc eidem omnino necessarium videtur ut terminus *universalem ecclesiam* retineatur, ne videlicet quisquam existimare possit, adversarios victoriam reportasse atque dicta verba quasi inconvenientia demum relicta esse.⁴

3. Haec altera controversia a Gallicanis mota originem documentis dedit (VII.), in quo Lainius enumerat „Auctoritates, quae dicunt papam regere aut pascere universalem ecclesiam.“

At vero Gallicanismum etiam in praecedenti voto (VI.) vehementibus ictibus impetit, dum videlicet contra „reformatores capituli“ loquitur; unde fit quod superiore voto simul hoc alteram illustretur. Praeter jam memorata Lainii effata ista solummodo monita voti sexti hoc loco audiantur: „Moderatricem sectari videremur Sorbonam Parisiensem, quae utinam tam sanae esset doctrinae in hoc, quam in aliis dogmatibus esse solet“ (87). „Quandoquidem totum hoc negotium ad discessionem ab ecclesia spectare videtur, videant qui hanc causam urgent, quid mali illos sequatur, qui a Romana ecclesia vel discesserunt, vel illi parum reverenter obediunt“ (p. 88); id quod deinde praesertim ad fata Galliae inde a tempore concilii Basileensis et pragmatice sanctionis applicat.

Ceterum tristis haec sollicitudo de schismate ex parte Galliae imminente jam ab initio hujus ultimae periodi concilii mentem Lainii occupabat. Ut ex Calini epistola ad Cornarum cardinalem docemur, data Tridenti 17. Augusti 1562, valde verebatur episcoporum Galliae adventum in concilio, quia „graves turbas excitaturi essent, adeo ut opereretur res majoris momenti terminare antequam appellerent.“¹ Et in Disputatione nostra de jurisdictione episcoporum haec quasi ingemiscendo scribit: „Utinam Septentrionem (ab ecclesia divisum) Gallia non sequeretur, quam tot mala invenerunt, ex quo occasione concilii Basileensis et pragmatice sanctionis se ab ecclesia Romana ali-

¹ Baluze, Miscellanea ed. Mansi IV, 249.

quatenus coeperunt dividere; quos utinam alii non imitentur!“ (Tom. I. p. 292).

Votum sextum a Lainio auctoribus legatis cardinalibus exaratum videtur. Cum enim apud legatos Gallorum oratores assidue inquisite pro scopo suo obtinendo insisterent, hoc voto quasi quodam secuto ad sui defensionem instruebantur poterantque alios concilii patres luculenta illa atque nervosa expositione, quam votum praebat, a falsa semita reformationum nocivarum evocare.

Scriptum ipsum exstabat in codice A, quem superius p. 25* nominavimus.

Ibidem etiam conservabantur folia duo, quae documentum septimum *Auctoritates* etc. continebant. Haec folia, sicuti etiam votum antecedens, ab alia atque Lainii manu consignata sunt; sed in concilio ipsa haec exemplaria adhibita esse videntur; cujus rei clarum vestigium saltem documentum septimum prae se fert, quum in fronte verbum habeat a coeva manu scriptum „legatorum“; sine dubio scilicet legati isto exemplari *Auctoritatum* in disputationibus suis cum adversariis utebantur. Hoc loco denique praetermittere nolumus, Lainium in principio sexti voti expresse allegare scriptum aliquod a se compositum pro fine assequendo, ut apparet, qui scopo hujus novae scriptiois simillimus erat; illud autem scriptum probabiliter aliud non est quam pars Disputationis de jurisdictione episcoporum per manus patrum synodi transmittendae.

4. Documentum octavum generali inscriptione *Contra haereticos Galliae perturbatores* insignivimus. Tres elucubrationes Lainii complectitur, quae inter sese intimo nexu historico cohaerent, res autem concilii Tridentini indirecte tantum respiciunt.

Anno 1561, eodem tempore, quo legati pontificii in urbe Tridentina jam praesentes continuationem synodi praeparabant, in Gallia indictus est a regina Catharina

¹ Haec sunt ejus verba: „Pontifex habet plenitudinem potestatis, quemadmodum in alio scripto confirmatum est.“ Pag. 75.

Medicaea, loco Caroli XII. filii regnum administrante, conventus Possiaci habendus, ut communi tractatu cum haereticis Galliam tumultu et seditione concutientibus de pace atque concordia ageretur. Quo nuntio accepto, summus pontifex Hippolytum cardinalem Estensem eo mittere decrevit, qui omni studio caveret, ne religio inde detrimentum caperet. Cardinali autem comitem adjunxit Lainium, ut nempe laborum socius et a consiliis foret in gravissimis, quae legatum pontificium expectabant negotiis. Etenim in Gallia jam de summa rerum agebatur, regina minime haereticis obsistente, sed e contra cum fallaci arte politica januam erroribus „hugenoticis“ aperiente. Mense Septembris 1561 conventus, praesente aula regia, initium habuit. Ex parte catholica convenerant multi episcopi et doctores theologiae Sorbonici, quorum omnium nomine praesertim cardinalis Carolus Guisius (Lotharingus) cum adversa parte conflictabatur. Inter haereticos eminebant Theodoros Beza, Petrus Martyr, Marlhoratus.

Tertia conventus die Lainius ad reginam ceterosque Possiaci praesentes eum sermonem italica lingua habuit, quem integrum prima vice infra lectori praebemus, prout in originali italico conservatus est. Javerit autem pulcherrimam hanc dignitate gravitateque praecellentem orationem ea narratione adjunctorum collustrare, quam Sacchinius in historia societatis Jesu solito accurato modo et nota arte scribendi exhibet.¹

„Venit eodem regina mater, Antonius rex Navarrae cum uxore sua Joanna, ejusque frater princeps Condaeus sua item cum conjuge, dux Guisius, ejusque frater dux Ansalae, dux Montmorantius et alii concilii regii principes. Aderant et quinque cardinales, qui priore in conventu interfuerant, Lotharingus, Borbonius, Armeniacus, Guisius, Castillonius, XXV episcopi, totidem prope doctores; inter quos una cum Lainio quatuor ex iis erant, qui cum legato pontificio venerant. Legatus interesse noluit, nec Turonium cardinalis. Ac caeterorum quoque plerique abfuerunt, quia videbant concilium id ad res fidei tractandas nequaquam legitimum esse, nisi ad majorem avertendam perniciem servendum tempori censisset. Postremo advocati sunt haeretici ministri-

¹ Lib. V. n. 199 ss.

Ac Beza exorsus dicere significabat, ministros nonnihil commotos, quia jussi essent profiteri, a quoniam missi essent et unde potestatem accepissent docendi; tamen ei peremnationis, quo cumulatius faceret satis, velle se de scripto respondere. Ac protinus libellum profert, ut appareret praemeditata loqui. et in qua sui gregis homines convenissent. Denum id unum dixit, defectu praesulum coactos extra ordinem venire ipsos sine ullius impositione manus; nam praesules ecclesiae catholicae pro veris a se praesulibus non haberi, quippe qui non essent ingressi per ostium, sed pecunia irrepissent; ad haec se a principibus suis et magistratibus lectos esse. Scriptum etiam dedit, quid ab ipsis de Christi Domini praesentia in sacramento concedi posset; quod mutilum longeque alienum ab catholicorum dogmatis erat.

Respondit continuo cardinalis Lotharingus, et sapientissime, ut eos apud reginam et principes, quam mererent, vocaret in invidiam; persecutus est evidentertque ostendit, insana eorum consilia non ad ecclesiasticae modo, sed ad regiae quoque eversionem potestatis tendere et ad confusionem rerum omnium. Deinde ostendit, quam recte pieque in catholica ecclesia praesulum creatio fieret; unde apparebat, quam absurde ineptertque demum per intolendam superbiam, ut se ipsi intruderent, defecisse veros praesules commissi auderent.

Loentus est dein Petrus Martyr vernacula Italarum lingua (hac enim, quia Gallice nesciret, voluit cum regina loqui potius, quam latina). Multa impius de divinis sacramento fraudulenter disputavit, vetus gladiator, exercitiaeque in sanctissimo Christi petendo corpore impudentiae et fraudis. Aususque etiam est honestissimum illum adhortari consessum, ut execranda blasphemiarum suarum portenta in animos admitterent.

Huc quoque cum idem cardinalis ac Espenacensis, Sorbonicus doctor insignis, respondissent, Lainius, quem cardinalis legatus adhortatus erat, ut ipse quoque loqueretur, hinc in modum Italica et ipse recenti lingua conversa ad reginam oratione, coepit: (Hoc loco Sacchinius exordium orationis Lainianae recitat et quidem juxta versionem gallicam nimis liberam.) Deinde pergit: „Haec Lainius quum diceret, vidisses summe omnes attentos, haereticorum incertos vultus, torvosque in oratorem conjectus oculos; doctores vero gestire ac triumphare catholicos, quod ea audiebant, quae cum dicenda omnes putarent, nemo dicere audebat. Lainius vero alteram partem persecutus validis apertisque rationibus ambages haereticorum expedit et fragmenta dissolvit“. . . „Ad horse dodrantem verba fecit, totamque eam orationem dein jussu cardinalis Ferrariensis scripsit; qui eam ita probavit, ut vertendam Gallice et vulgandam curaret. Ex ea ego, quae hic apposui, prope verbum verbo reddens, Latine converti. Visa nonnemi libertas nimia est; plerique tamen divinitus factum, ut ita loqueretur, affirmabant; lateque ac longe fanstis hominum sermonibus tota est illa actio celebrata. Regina, quanquam non sine aliquo morsu animi monitum boni consuluit, ex eoque die nunquam conventui postea ac disputationibus

interfuit. Catholicis doctoribus valde animi credere, fidentisque in posterum pro religionis sanctitate certarunt.*

Monitum illud reginae datum, quod intrepidum Lainii animum demonstrabat, eo spectabat, ut abstineret ab huiusmodi congressibus de religione, quippe qui de rebus tractarent ab ecclesiastica, non autem a civili potestate dependentibus. „Noa principum saecularium haec auctoritas est; praeterea parum ii quidem subtilitatibus et minutis occupantur, quae hic considerari debent.“ Quibus dictis, universale concilium celebrari addidit, utque ad illud deviantes mitteret, reginam serio hortatus est.

Haec pars orationis insigne documentum est Lainii constantiae et fortitudinis, meritoque de eo viro affirmat Ribadeneira: „In Deum utilitatemque ecclesiae matris respectum perpetuo habuit, nulla ut auctoritas neque gratia hominis unquam frangere constantiam potuerit, praesertim quum Dei, qui veritas ipsa est, defendendam causam suscepisset.“¹

In reliqua parte orationis Lainius non solum Petrum Martyrem aggreditur, prouti inscriptio ab ipso addita indicare videtur, sed etiam alios colloquutores haereticos, imprimis Theodorum Bezam. Materia autem, quam breviter atque clare evolvit, pertinet ad quaestiones antea coram iis agitatae de episcopatu catholico deque missione a sectariis falso sibi vindicata, maxime autem ad doctrinam de reali praesentia Christi in eucharistiae sacramento.

De manuscripto fasciculo nostro vide quae diximus t. I. pag. 27*. Fasciculus iste, a P. Boero ex archivo societatis Jesu nobis subministratus, a manu Lainio omnino coaeva scriptus est.

Dum Lainius Parisiis religioni, quae in dies magis labebatur, sustinendae maximam adhibet operam, haereticorum quoque antesignanum principem Condaeum, Antonii regis Navarrae fratrem, in solemnii admissione alloquitur eumque ut pro componendis religiosis dissidiis suae doctrinae asseclas ad concilium Tridentinum dirigeret, verbis

¹ Vita Jacobi Lainez, p. 175.

instantibus hortatur. Quae oratio, ut scripta sibi daretur, princeps petiit. Ita latina lingua consignata nobis asserta est, eamque nos post orationem Possiaccensem ex Sacchini historia societatis Jesu in hoc tomo p. 103 excudimus. Inspicienti hanc *Adhortationem* facile patet, quam apte ibidem rationes delectae atque prolatae sint ad persuadendum homini a catholica religione alieno et politicis solum momentis duci solito.

Idem fere genus argumentorum a Lainio in medium afferri debuit in tertio commentario, qui est pars ultima nostri documenti octavi; intelligimus admonitionem *Ne templa haereticis concedantur* (infra p. 105). Hanc admonitionem, quae tota sua indole lectores politicos et curis reipublicae distentos supponit, direxit ad reginam Galliae, quum adhuc a. 1562 in ejus terris moraretur, ad eamque exarandam inde incitatus est, quod sectarii penes aulam regiam contendebant, ut templa publica in posterum habere sibi liceret. Socius in hisce conatibus, in ipsa regia adhibitis, aderat Lainio P. Polaneus, qui tunc temporis pro defendenda religione in Gallia acriter decertabat. Commentarii supra dicti tenor, quem pariter ex Sacchinio desumpsimus, pluries reginam Catharinam directe atque intrepide alloquitur eique demonstrat, quomodo temporum haereticis facta concessio „crimen sit violatae majestatis non Dei solum, sed christianissimi etiam regis“ (p. 108); neque omnino desunt post rationes a salute publica et pacis tranquillitatisque respectu petitas alia argumenta deprompta ex supernaturali regum christianorum obligatione; veluti pag. 109 ubi, praedictis bellis intestinis et ruina aliorum regnorum ruinae consimili, statim addit, „gravissimas Christum comminari poenas iis, qui vel uni e minimis, qui in se credunt, ruinae causam objecerit.“

Neque eventus rei, saltem a principio, Lainii et Polanci desideria contentionesque fefellit. Nam, ut advertit Sacchinus, principibus attente considerantibus sortem aliorum regnorum, quae a haereticorum sectis impetebatur, „ita communi consensu negata templa haereticis, ut Castillonius et quidam alii novorum etsi dogmatum cupidi,

hac in re a catholicis minime discreparint. Non ideo tamen haereticis quievere.⁴

5. Quam nono loco ponimus elucubrationem *De Indulgentiis*, ea tota est in solutione quaedam dubiorum; respondet vero Lainius eisdem cardinali (III^{mo} et R^{mo} Domine p. 111), qui nomine Pii papae IV. eadem dubia theologis quibusdam aliquotum ignotis solvenda proposuerat.

Cum concilio Tridentino autem hoc votum eatenus nectitur, quatenus propositae quaestiones executionem decretorum synodaliū de indulgentiis spectabant. Ita saltem Lainius quaestiones ipsas intelligit, conjectans, summum pontificem exoptare, „ut in aliis rebus, ita in hac (nempe quoad abusus ex indiscreta indulgentiarum concessione ortos) concilium, quod confirmavit, executioni mandari.“¹ Unde etiam in responsione ad 3. quaestionem pag. 125 synodum Tridentinam allegat reformandasque esse indulgentias jam concessas inculcat, „ut in decreto de indulgentiis asseruit concilium.“

Scriptum videtur hoc votum anno 1564, quo Pius IV. concilium confirmaverat.

Ut autem aliqua de momento theologico hujus voti dicamus, in eo praesertim Lainii expositio excellit, quod apte ostendit, quo pacto usus recentioris ecclesiae, quae in elargiendis indulgentiis liberaliorem se exhibet quam antiquitus fuerit, cum praxi elapsi temporis cohaereat, et quomodo iisdem principiis atque olim ecclesia nunc temporis imitatur. Recte auctor affirmat, „minorem causam esse magnam ad hoc, quod hoc tempore concedatur indulgentia plenaria, quam olim“ (p. 117), meritoque de globulorum precatoriorum (vulgo rosariorum) usu disserens statuit, indulgentias iisdem additas concedi simul „frequentantibus sacramenta confessionis et communionis, frequentantibus etiam orationes; ex qua re innumerae animae catholicorum in Italia, Hispania, Gallia, Germania, ut

¹ Infra pag. 112, ubi etiam decretum concilii Tridentini, quod hinc spectat, in nota exhibetur.

nostri (socii scilicet ordinis, cuius caput ipse erat) norunt, ad Deum sunt conversae et vitam mutarunt“ (p. 132); nullo igitur modo expedire, ut huiusmodi indulgentiae tollantur, quum e contra ad restorationem bonae atque christianae vitae fidelium, qui scopus fuit concilii Tridentini, non mediocriter cooperentur. „Ex frequentatione enim orationis et sacramentorum ultra professionem fidei in haereticos hujus temporis, sequitur etiam renovatio et reformatio morum. Quae duo magna causa sunt plenariae indulgentiae, quia ad magnam Dei gloriam et ecclesiae utilitatem cedunt.“ Quae ideo ex Lainio hic repetita sint ad illorum scilicet nimiam avaritiam condemnandam, qui etiam nostris temporibus conquiri solent, quasi thesauri indulgentiarum largitate inconvenienti erogentur.

Ceterum de Lainii doctrina circa potestatem, quam ecclesia habeat super defunctos, et circa significationem verborum *per modum suffragii* in indulgentiis pro defunctis judicetur ex iis, quae de eadem materia fusius et accuratius disserit Suarius in Disput. 53. de Poenit. etc., sect. 3. Opp. ed. Venet. 1748 tom. 19. pag. 583 s.

De codice, qui *Quaestiones de indulgentiis* continet, vide quae in tomo I. p. 25* dicta sunt.

6. Documentum 10. inscribitur *Suffragium de Joannis Grimani, patriarchae Aquilejensis, doctrina de praedestinatione, in concilio Tridentino cum processu ejusdem patriarchae propositum*. Necessum est, ut hanc inscriptionem a nobis voto Lainiano appositam paulo elucidemus. Quum anno 1561 de novis cardinalibus creandis ageretur et respublica Veneta apud Pium IV. instaret, ut Joannes Grimanius Aquilae patriarcha hac dignitate augetur, summus pontifex precibus reipublicae obsecundari posse ideo negavit, quod patriarcha nondum satis a suspitione errorum circa doctrinam praedestinationis purgatus esset. Per eam occasionem a sacro officio inquisitionis Romanae serio Grimani opinionis examinatae sunt, eo fine ut, siquidem patriarcha innocens inveniretur, desiderio reipublicae fieret satis. Adhibiti sunt in quaestione tam

ardua plures theologi, inter quos generalis societatis Jesu, Lainius. Id autem, unde suspicio illa de Grimano ortum duxit, erat quaedam epistola a patriarcha olim 17. Aprilis 1547 data ad vicarium suum Utinensem, qua eum jubebat suggestum restituere cuidam concionatori, quem vicarius a praedicando verbo Dei dimoverat ob propositiones de praedestinatione publice prolatas, quae sibi non immerito falsae visae erant; significaverat enim concionator ille, ex divina praedestinatione aut reprobatione adimi potestatem hominibus perdendae vel adipiscendae salutis. In illis ergo litteris Grimanius hujusmodi doctrinae sese as sentire indicabat.

Votum a Lainio hisce de litteris compositum in documento nostro 10. publici juris facimus.

Ex ipso ejus textu apparet, decem et octo propositiones, de quibus censuram enuntiat, a Lainio ex illa epistola tanquam nota aliqua dignas selectas esse, censuram autem festinantis, quam voluisset auctor, conscribi debuisse; qua de causa inconcinnitatem etiam laboris sui humiliter excusat. „In prociuetu itineris“ quidem (p. 137) rem considerat (i. e. quum jam in promptu esset, ut cum cardinali Estensi in Galliam proficisceretur), et „quae obiter et tumultuarie occurrerunt“ (p. 152) calamo confidit, — verumtamen non solum in judicis theologicis perspicacia et soliditas summa elucet, sed etiam in aestimando viro in causam vocato et in ejus intentione ponderanda maxima discretio atque circumspectio.

In codice nostro etiam aliorum consultorum suffragia ea occasione scripta conservantur, sed nullum tam copiose et simul tam limatè quaestionem tractat quam votum nostri Lainii.¹

¹ Exempli causa, et non minus ob magni viri memoriam, hic describimus votum fratris Felicis de Monte Alto o. s. Francisci, qui fuit postea Sixtus quintus papa.

Ego frater felix Perettus a Monte Alto s. Romanae et universalis inquisitionis theologus, quia vidi, legi et prospexi litteras quasdam R^{mo} D^{no} Joannis Aquilejensis patriarchae sub data Venetiis 17. Aprilis 1547 Vicario suo directas continentes errores, haec

Sessio Romanae inquisitionis, in qua ea vota coram pontifice legebantur, habita est juxta veterem codicem, quo utimur, die 16. Septembris 1561 et conclusum, ut patriarcha ipse coram quaesitoribus de doctrina sua audiretur. Verum etiam hoc colloquium solemne cum ipso habitum non suspicionem omnem removet. Integra adhuc causa erat, quum patriarcha Romanis judicibus tanquam sibi infensoribus sese subtraxit. A concilio Tridentino rem suam judicari voluit, exposcente idem Veneta republica, quae per oratores suos tum apud pontificem tum apud synodum patrocinium nimis fervidum in favorem patriarchae exercebat. Post magnas difficultates superatas, jussu Pii IV., erga Venetos maxime benevoli, tandem in synodo Tridentina coram judicibus a legatis ex numero patrum selectis causa Grimani denuo discutiebatur. Die 17. Septembris anni 1563 terminata est, sententia absolutionis solemniter proclamata. Perspexerunt nempe judices, ut Lainianae sententiae in antecessum datae verba adhibeamus, auctorem illarum litterarum „ipsum catholicum esse, et quum non esset in dogmatibus ecclesiae satis exercitatus, scripsisse bona fide et absque pertinacia, quae sibi vera videbantur.“ (p. 137.)¹

Codex, qui nobis suffragium Lainii subministravit, idem plane esse videtur, quem Pallavicinius a cardinali

reses et temeritates respectivae et suas responsiones adjectas non facere satis, eundem patriarcham interrogari et examinari de fide et de articulis contentis in litteris arbitraveri deberi, quo proprio ore, quod cordis est munus, dignoscatur, an ambulaverit in luce, saltem tamen semper meliori judicio. Ex contentu ss. duodecim apostolorum 11. Septembris 1563. Idem frater Felix qui supra manu propria“ (Cod. fol. 55b.)

„Responsiones litteris adjectae“, de quibus fr. Felix loquitur, inveniuntur in Apologia, quam Grimanius initio processus istius Romae instituti sacro officio tradidit. Etiam haec apologia cum aliis actis ejusdem causae in codice nostro descripta est, fol. 19 ss. Lainius eam cognovisse non videtur.

¹ De historia hujus processus consule Pallavicini hist. conc. Trid. lib. XV. c. 6, n. 5, 6; lib. XVI. c. 5, n. 8; c. 11, n. 14; lib. XXI. c. 7, n. 9—14; lib. XXII. c. 3, n. 10; c. 11, n. 1.